

MURÁNYI ISTVÁN

Lakossági vélemények egy önkormányzatról

Nyíregyháza a rendszerváltás után

BEVEZETÉS

Az 1990. évi LXV. törvény és 1994-es módosítása, valamint a rendszerváltást követő helyhatósági választások nyomán kialakult helyi hatalmi és intézményi szerkezet jellemzői alapvetően meghatározták a hazai lokális társadalmak helyzetét (Szoboszlai 1992; Kukorelli 1995). A lényeges institutionális változások mellett azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a helyi politikai intézményrendszer átalakulása csak feltétele a demokratikus közéletnek, önmagában nem jelenti annak garanciáját. A demokrácia mindenkori működése és jövőbeli sorsa az intézményes feltételek mellett az intézményeket működtető állampolgárok értékrendszerének, attitűdjeinek is függvénye (Greven 1995). Az átmenet sikere szempontjából a helyi politizálás olyan tartalmi elemei váltak különösen fontossá, mint a lakosság és a helyi vezetés közötti viszony, a lakosság politikai részvétele vagy a lakóhelyről alkotott lakópolgári vélemények.

Már a nyolcvanas években folytak olyan hazai településkutatások, amelyek a tradicionális ökológiai szempontok mellett a helyi társadalom jellemzőinek leírásával elemezték a településfejlődést, a településhálózat szerkezetét (Bóhm 1988; 1989; Bánlaky 1989), vagy többváltozós statisztikai eljárások felhasználásával vizsgálták a városok társadalmi-gazdasági struktúráját (F. Kovács 1991).

A kizárólag lakossági véleményekre koncentráló empirikus helyi társadalom kutatásokra szintén van korábbi példa (Bóhm-Szőgyi-

Táll 1993), de csak a rendszerváltozást követően figyelhető meg a survey-típusú adatfelvételek „reneszánsza”. A kutatások számának gyarapodását a posztkommunista országok politikai struktúrájának településszintű metamorfózisa iránt megnőtt hazai és nemzetközi szak tudományos érdeklődés (Szógyi 1993; Táll 1994; Boukhalov-Ivannikov 1995; Bóhm 1995) és a sajátos helyi igények jelentkezése magyarázza. Egyre több település önkormányzati vezetése ismerte fel, hogy a lakossági magatartások és vélemények objektív ismerete segítheti az eredményes helyi politizálást.¹ Ezek közé tartozik a gazdasági és infrastrukturális szempontból közismerten elmaradott Szabolcs-Szatmár-Bereg megye² székhelyének önkormányzata. A keleti országrész nagyvárosában az 1990 és 1996 közötti időszakban öt alkalommal is készült lakossági közvélemény-kutatás³. A város vezetése mindkét önkormányzati ciklusban úgy vélte, hogy az országos átlaghoz viszonyított hátrányos helyzet⁴ megváltoztatásában szerepe lehet a helyi döntéseket előkészítő, illetve kontrolláló szociológiai vizsgálatoknak.

A szisztematikusan egymásra épülő kérdőíves adatfelvételeknél a kérdések jelentős része és a mintavétel megegyezett, így módszertani szempontból lehetővé vált a véleményváltozások dinamikájának követése és a hasonló metodikával más városokban készült kutatások eredményeivel történő összevetés.⁵

A következőkben elsősorban önkormányzati és általános várospolitikai kérdésekre koncentrálna, kizárólag a véleményvizsgálatokra támaszkodunk, nem térünk ki Nyíregyháza városszociológiai vagy társadalomtörténeti bemutatására.⁶ A behatárolt célok miatt eltekintünk a lokalitás szintjén is megragadható olyan problémák taglalásától, mint a közigazgatás politikai függetlensége, a politikusi és a közhivatalnoki szerepek összefonódása (Körösenyi 1996). Mindezek a városi önkormányzat mint szervezet és helyi hatalmi tényező szervezetszociológiai, politológiai és a város történeti szempontú vizsgálatát igényelnék.

A NYUGODT VÁROS

Az elmúlt években végzett nyíregyházi lakossági közvélemény-kutatások csak korlátozottan alkalmasak a város lakosságának politikai dimenziók mentén történő részletes, a változásokat is nyomon követő leírására. A pártpreferencia és szavazási hajlandóság mérése minden vizsgálatban szerepelt, de az eredmények bemutatása nem jelentene újdonságot, mivel lényegében megegyeznek az országos közvélemény-kutatások főbb megállapításaival (Závecz 1995). Az 1990-es parlamenti választások utáni években kiemelkedően népszerű Fidesz rokonszenv-pontátlag 1993-ban csökkent, miközben az MSZP szavazótábora folyamatosan bővült. A választásszociológiai kutatások ismert jelenségét 1994-ben Nyíregyházán is tapasztaltuk, a nyertes pártok tábora megnőtt. Az 1990–1994 között kifejezetten népszerűt-

len kiszélesítik pozíciója – hasonlóan az országos trendekhez – folyamatosan javult.

A nyíregyháziakat konszolidált, szélsőségektől mentes politikai irányultság jellemzi. A nyílt konfliktusoktól mentes helyi rendszerváltás elsősorban a városi és megyei MSZMP vezetésében meghatározóvá vált reformkommunisták és a szerveződő pártok nyíregyházi képviselői közötti kölcsönös kompromisszumnak volt köszönhető (Tapolczai 1994). Az 1990 utáni helyi közéletet viszonylag nyugodt lakossági közhangulat jellemezte, amit alátámaszt egy 1991 végén lebonyolított, szintén önkormányzati megrendelésre végzett közvélemény-kutatás is. A város szovjet megszállására és az 1956-os forradalmi eseményekre egyaránt emlékeztető, a város központjában álló Pátzay alkotta lovas szobor sorsának megítélésére vonatkozó vizsgálat eredményei a lakosság egyfajta apolitikus és konfrontációkerülő politikai magatartását igazolják.⁷

Az 1994-es országgyűlési és helyhatósági választások baloldali sikere nem volt meglepő Nyíregyházán, mivel az MSZP-nek már 1990 és 1994 között is jelentős „szavazói tőkéje” volt a városban. Bár az országos helyzettel megegyezően 1992-ben Nyíregyházán is a Fidesz volt a legnépszerűbb párt, de a szavazói párthűség a korábban szocialista szavazókat jellemezte leginkább.⁸ Az MSZP viszonylag erős helyi pozícióját az is jelezte, hogy már 1992-ben – Orbán Viktor mellett – Horn Gyula és Németh Miklós volt az a két politikus, akit a nyíregyháziak leginkább szívesen láttak volna kormányzati szerepben.⁹

Az MDF vezette parlamenti koalíció idején a város lakóinak többsége a kétpólusú skálán vagy semleges politikai beállítottsággal jellemezte magát, vagy bizonytalan volt politikai hovatartozásának megítélésében¹⁰. Az 1990. évi országgyűlési választásoktól távolodva a nyíregyháziak politikai érdeklődése 1993-ig folyamatosan csökkent, majd – feltehetően az 1994-es választások hatására – újra emelkedett. A Politikai Tanulmányok Intézetének vizsgálata 1996-ban már a három évvel korábbi átlagot mérte. Ez utóbbi adatfelvétel egyúttal igazolta az általában megfogalmazott politikához viszonyítva a helyi politikai történések iránti nagyobb érdeklődést¹¹.

VÉLEMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSEK

A rendszerváltozást követően a nyíregyháziak következetesen elégedettebbek városukkal, mint az ország helyzetével. Nem helyi sajátosságról van szó, mivel 1992-ben kilenc megyei jogú városban, illetve a Politikai Tanulmányok Intézete által 1995-ben és 1996-ban végzett vizsgálatok esetében szintén ezt tapasztalták.¹² Az ország helyzetének megítélését, azaz egyfajta általános társadalmi-politikai helyzetértékelést illetően 1996-ra csökkent a nyíregyháziak elégedettsége, a város helyzetével való elégedettség azonban viszonylag állandó.¹³ A tágabb és szűkebb környezet megítélése ugyanakkor mindkét esetben

elégedetlenséget takar, mivel a százfokozatú skálára transzformált átlagpont egyik vizsgálatnál sem éri el az 50 pontos határértéket.

A várossal való elégedettség mértéke és az 1990-es változásokat követő önkormányzati és helyi politikai változások közötti kölcsönhatás feltételezése logikusnak tűnik, de az eredmények nem ezt igazolják. A tanácsi rendszert felváltó új önkormányzat működését 1992-ben és 1994-ben is gyakorlatilag azonos arányban (55, illetve 59 százalék) minősítették lényeges változásnak a város életében. Az 1994-es helyhatósági választások nyomán átalakult önkormányzat 1996 tavaszán a nyíregyháziak többsége (56 százalék) számára a folytonosságot jelentette (minden maradt a régiben).¹⁴ Az 1996. októberi adatfelvételben – viszonyítva a négy évvel korábbi helyzethez – a városlakók relatív többsége az 1992-re kialakult helyzet változatlanúságát hangsúlyozta.¹⁵

Az eredmények azt mutatják, hogy a nyíregyháziak a tanácsi rendszer megváltozásához képest az 1994-es önkormányzati váltást kevésbé érzékelték a város életét befolyásoló változásnak.

Hasonló tendenciát figyelhetünk meg a volt városi tanács és a polgármesteri hivatal működését minősítő kérdésekre adott válaszoknál is. A korábbi tanácshoz viszonyítva az első önkormányzati ciklus polgármesteri hivatalát 1991-ben, 1992-ben és 1994-ben is jobbnak tartották a nyíregyháziak. 1996-ban a mindkét adatfelvételnél azonos minősítést tükröző 50 ponthoz közeli átlagok viszont azt mutatják, hogy a két önkormányzati ciklus polgármesteri hivatalának megítélése között nem volt lényeges különbség.¹⁶ A helyi közigazgatás demokratikus jellegének megítélése szintén ezt a trendet követte. A korábbi tanácshoz viszonyítva nagyobbak, 1996-ban az első ciklushoz képest változatlanok tartják a nyíregyháziak az önkormányzati döntések lakossági befolyásolásának lehetőségét.¹⁷

ISMERETLEN KÉPVISELŐK

Az eddigiek azt bizonyítják, hogy az önkormányzat intézményként történő lakossági megítélésében az 1990-ben lejátszódott politikai és strukturális változások játszanak domináns szerepet, a polgárok minősítésében nem különült el az 1994-es helyhatósági választásokat megelőző, illetve a választások után átalakult polgármesteri hivatal. Ezért is meglepő, hogy a képviselő-testületek munkájáról alkotott vélemények egyfajta állandóságot mutatnak. Úgy tűnik, hogy a városlakók számára a tanácsi testület és a két ciklus önkormányzati testülete között nincs különbség.¹⁸ A fogalmazás óvatosságát indokolja, hogy a nyíregyháziak többsége (1994-ben 70, 1996-ban 84%) nem tudta elkülöníteni a polgármesteri hivatalt és a képviselő-testületet. A nyitott kérdésekre adott válaszokat annak megfelelően kategorizáltuk, hogy szerepel-e a válaszban a választott képviselő és a nem választott adminisztrációra vonatkozó elkülönítés.¹⁹ Hasonló ismerethiányról árulkodott az 1996. októberi vizsgálat is, mivel a „Mi a

különbösg az önkormányzat és a polgármesteri hivatal között?” kérdésre csak a kérdezettek 20 százaléka adott választ.

A képviselő-testület definiálási problémájában szerepe lehet annak, hogy a nyíregyháziak nem ismerik a képviselőjük tevékenységét. Az ország más nagyvárosaihoz hasonlóan a szabolcsi megyeszékhelyen élők túlnyomó többsége számára a választott képviselők gyakorlatilag ismeretlenek. A helyhatósági választások idejétől távolodva, az 1990–1994 között megfigyelhető növekvő ismerethiány feltehetően a második ciklusra is érvényes, bár 1996-ban már többen ismerték a testületi tagokat.²⁰

A képviseleti rendszer demokratikus működését minősítő ismerethiány nem korlátozódik az önkormányzati politikát megszemélyesítő helyi képviselőkre. Az 1996 októberében vizsgált városoktól²¹ eltérően a nyíregyháziak döntő többsége országgyűlési képviselőjét sem ismeri. A tájékozatlanság egyaránt független a képviselő személyétől és funkcionálásának idejétől, mivel az Antall-kormányzat kezdetén megválasztott MDF-es parlamenti képviselőket a nyíregyháziak kétharmada ugyanúgy nem ismerte, mint a jelenlegi MSZP delegáltakat.²² Az MDF képviselőinek 1992-ben mért magasabb ismertsége és alacsonyabb rokonszenv mutatója mögött – a személyek szerepén túl – a pártok megítélése és az 1996-ra megváltozott politikai környezet adhat magyarázatot. Az MSZP kormányzati idejéhez viszonyítva, a kormányzati pozíció az MDF népszerűségét hátrányosabban érintette, ugyanakkor a politika iránti érdeklődés 1991 és 1996 között folyamatosan csökkent.

Paradox módon a korábbi helyi politikai-közéleti szereplés vagy a már képviselőként betöltött országos szintű állandó politikai szerep egyaránt indifferens a parlamenti képviselők azonosításában.²³ A látzólag ellentmondásos eredmények mögött feltehetően az országgyűlési képviselőnek tulajdonított pártpolitikai elkötelezettség és a politizálás különböző szintjeihez való eltérő viszony húzódik meg. Az országgyűlési képviselő elsősorban az országos politikai színtér szereplője, tevékenységét a választók nem a számukra jobban átlátható és hozzájuk közelebb álló helyi politizálás gyakorlatához kötik. Az általánosan megfogalmazott politikával szemben a helyi politika iránti intenzívebb érdeklődést a Politikai Tanulmányok Intézetének 1996-ban végzett nyíregyházi kutatása igazolta.²⁴

NÉPSZERŰ POLGÁRMESTEREK

A helyi hatalmi tényezők közül – hasonlóan más városokhoz²⁵ – Nyíregyházán a polgármester ismertsége és népszerűsége a legmagasabb. Az 1994-ben a választók akaratából újra a város élére került korábbi tanácselnök a lakosság körében ugyanolyan mértékben ismert és elismert, mint az 1990-ben pártpolitikai megegyezéssel polgármesterré választott, az 1994-es helyhatósági választásokon már nem indult hivatali elődje.²⁶ A változatlan ismertség és rokonszenv azért is figye-

lemre méltó, mert a polgármesterek lényegesen eltérő politikai múlttal és személyes jegyekkel rendelkeznek, s tevékenységük is különböző politikai környezethez kötődik.²⁷ A lakosság változatlan bizalmát élvező, 1994-ben megválasztott polgármester népszerűségének stabilitását még a helyi tömegkommunikáció segítségével dramatizált vezetési válság sem befolyásolta számottevően.²⁸ Feltehetően ebben a ciklusban is érvényesül az 1990–94 között megfigyelt tendencia: az egymást követő lakossági közvélemény-kutatások az előző polgármester növekvő ismertségét és csökkenő népszerűségét regisztrálták.

A polgármester helyi hatalmi szerepének lakossági megítélésében is a folytonosság érvényesül, hasonlóan a népszerűségi és ismertségi mutatókhoz, az eredményeket nem befolyásolta sem a polgármester személyének, sem az 1994-es helyhatósági választások nyomán a városi politikai erőviszonyoknak a változása. A nyíregyháziak következetesen a polgármesternek tulajdonítják a legnagyobb szerepet városuk helyzetének alakításában.²⁹ A vizsgálatok azt mutatják, hogy a lakosság számára a kormányzat és a parlament korántsem annyira befolyásolja a város életét, mint a helyi közigazgatási és politikai erők. A polgármester helyi hatalmi pozícióit az ország más városaiiban is magasra értékelték, és elkülönült a helyi és az országos politikai szint megítélése.

A MÚLT ÖRÖKSÉGE

A helyi hatalmi viszonyokra vonatkozó kérdésekre adott válaszok az önkormányzati rendszer kritikáján túlmutató, a politikai kultúra és politikai szocializáció jelenségkörével magyarázható lakossági véleményt is tartalmaznak. A nyíregyháziak szerint a helyi társadalmi csoportok, illetve a lakosság csekély szerepet játszik a város helyzetének alakításában. Hasonlóan a képviselők alacsony ismertségéhez és a választott testület funkcióinak tisztázatlan szerepéhez, a „civil szféra” lehetőségeinek alulértékelése az alattvalói mentalitást kialakító politizálás és antidemokratikus politikai kultúra történeti hagyományainak továbbélésével értelmezhető (Schlett 1992). Az eredmények leírásán túllépő értelmezés során azt is figyelembe kell venni, hogy a rendszerváltást követő időszak felerősítette az előző kurzus politikai szocializációs gyakorlatának olyan következményeit, mint a politika világtól való eltávolodás vagy a szocializációban állandósuló „kisembertudat” (Szabó 1990).

A tágabb megközelítést, más metodikát, a város társadalom- és politikatörténetének feldolgozását igénylő analízis olyan feladat, amelyhez az önmagukban csupán szerény indikátor szerepet betöltő közvélemény-kutatási adatok kiindulópontul szolgálhatnak.

JEGYZETEK

- ¹ – A Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet 1992 őszén kilenc megyei jogú város (Miskolc, Nyíregyháza, Hódmezővásárhely, Szombathely, Tatabánya, Veszprém, Debrecen, Szeged, Békéscsaba) önkormányzatának megrendelésére végzett lakossági közvélemény-kutatást.
 – 1992. október–november hónapban az MTA Politikatudományi Intézetének He-lyi társadalom és önkormányzat csoportja a főváros XII. kerületi önkormányzata megbízásából a lakosság szociális helyzetéről, életminőségéről végzett 500 családra kiterjedő kérdőíves adatfelvételt. (Bóhm–Szőgyi–Szpirulisz 1992).
 – Kaposvár város önkormányzatának megbízásából 1993. július hónapban a Szonda Ipsos a felnőtt lakosságot reprezentáló 500 fős kaposvári mintán végzett közvéle-mény-kutatásának témája a korábbi és a jelenlegi önkormányzat lakossági megíté-lése volt.
 – A Politikai Tanulmányok Intézete Alapítvány, a Marketing Centrum Országos Piackutató Intézet közreműködésével 1995. szeptember 16–október 24. között összehasonlító közvélemény-kutatást végzett kilenc vidéki városban (Ajka, Bé-késcsaba, Dunaujváros, Jászberény, Kalocsa, Pécs, Szombathely, Tatabánya, Veszprém) és Budapesten (Ferencz–Kiss 1996a).
 – Szintén a Politikai Tanulmányok Intézete Alapítvány és a Marketing Centrum Országos Piackutató Intézet együttműködésén alapult az 1996. október 11–21. között tizenhárom vidéki kis és nagyvárosban (Ajka, Békéscsaba, Dunaujváros, Jászberény, Kalocsa, Kecskemét, Nyíregyháza, Pécs, Százhalombatta, Szombat-hely, Tatabánya, Tiszaújváros, Veszprém) és Budapesten lezajlott közvélemény-kutatás sorozat (Ferencz–Kiss 1996b).
- ² A megye, illetve a megyeszékhely gazdasági jellemzőinek részletes bemutatásától eltekintünk, csupán a legutóbbi KSH-adatokból idézünk néhány jellemző mutatót. A megyei munkanélküliségi ráta 19,2 százalék, míg az országos átlag 11,0 száza-lék. A megyében a nettó átlagkereset 1996. III. negyedévében nem érte el a 24 ezer forintot, mindössze 10,7 százalékkal növekedett – 24,8 százalékos fogyasz-tói árszínvonal-növekedés mellett. A megyében 1995 végén 299 külföldi érde-keletsgű vállalkozás működött, összesen 10 milliárd forint jegyzett tőkével, ebből 7 milliárd forint a külföldi tőke. 1995-ben a magyarországi befektetések 0,5 szá-zaléka jutott a megyébe, míg a fővárosba 739 milliárd, a szomszédos Hajdú-Bihar megyébe 42 milliárd (forrás: Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei statisztikai tájékoz-tató 1996. III. negyedév, KSH Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága). A megye gazdasági hátrányainak elemzésén túl a területi egyenlőtlenségek változá-sát is elemzi Hajnal Béla (1993) tanulmánya.
- ³ A közvélemény-kutatások adatfelvételének időpontja, mintanagysága és a vizsgá-latot lebonyolító cég neve:
 1991. június 16–26., N = 348, TRANSZFER Kft. Controll Iroda, Nyíregyháza;
 1992. szeptember 17– október 5., N= 300, MEDIÁN Kft. Budapest;
 1994. szeptember 1–12., N=300, BBMS Bt. Debrecen;
 1996. április 6–19. N= 400, Murányi István vállalkozó;
 1996. október 11–21. N=300, Marketing Centrum, Országos Piackutató Intézet.
- ⁴ A statisztikai jellegű információkon túl a lakosság szubjektív anyagi helyzetének sokoldalú vizsgálatára nyílt lehetőség a LOSS Project (Local Organisation of Social Services) keretén belül. Az 1998-ig tervezett, 12 országban zajló összehasonlító vizsgálatban Magyarországon Budapest mellett Nyíregyháza szerepel. A kutatás első fázisában a természetes szociális védőháló elemeit vizsgálták (Fábián 1995).
- ⁵ A 18 éves és idősebb lakosságot reprezentáló minták a Leslie Kish-féle „random walk” mintavételi eljárás alapján készültek.
- ⁶ Nyíregyházáról 1987-ben, a szabad, kiváltságolt városi rang elnyerésének 150. évfordulóján jelent meg utoljára átfogó várostörténeti monográfia (Cservenyák–Mező 1987).

⁷ A felnőtt lakosságot reprezentáló közvélemény-kutatás adatfelvétele 1991. november 25–december 2. között zajlott. A kérdőíves vizsgálat során minden kérdezett számára azonos információt biztosítottunk („Pátzay Pál Kozák lovas szobrát az 1945-ben bevonuló szovjet csapatok rendelték meg a Nyíregyházán elesett szovjet katonák emlékére. Az 1956-os forradalom idején a szobrot összetörték, ezért embereket ítélték el. Feltételezhető, hogy a szobor alatt tömegsír található, amelyben szovjet katonák, illetve nyíregyháziak is nyugszanak.” A kérdőívben szereplő kijelentésekkel való egyetértés mértékét ötfokozatú skálán (1: egyáltalán nem–5: teljes mértékben) mértük, az eredményeket százfokozatú skálán ismertettük.

- Maradjon a szobor a helyén, ne nyúljanak semmihez. 72 pont
- Ha kiderül, hogy a szobor alatt sír van, akkor se nyúljanak semmihez. 56 pont
- Akár van a szobor alatt sír, akár nincs – felvéve a kapcsolatot a szovjet kormányval –, a szobor sorsát diplomáciai úton döntsék el. 52 pont
- Ha kiderül, hogy a szobor alatt sír van, kerüljön ki a szobor a sírral együtt a temetőbe. 46 pont
- Tekintet nélkül a körülményekre, a szobornak nincs helye Nyíregyházán. 44 pont

⁸ Az 1992-es megyei vizsgálat nyíregyházi adatai szerint az 1990-ben MSZP-re szavazók 96 százaléka a felvétel idején is a szocialistákra voksolt volna. A legkevésbé hűségesek a korábban az MDF-re szavazók voltak, 67 százalékuk más pártot nevezett meg.

⁹ A „*Ki lenne az a három politikus, akit mindenképpen szerepeltetne a kormányban?*” nyitott kérdésre adott válaszok sorrendje, a súlyozott átlagértékek alapján: Horn Gyula 113, Orbán Viktor 108, Németh Miklós 97, Göncz Árpád 63, Palotás János 56 pont.

¹⁰ 1. táblázat • *Politikai önbesorolás*

(Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1: nagyon baloldali – 7: nagyon jobboldali)

	1991*	1992 megyei vizsgálat:**
átlagpont	53	54

* válaszhiány: 35 százalék; 4-es értékre adott válaszok aránya: 33 százalék.

** válaszhiány: 27 százalék; 4-es értékre adott válaszok aránya: 63 százalék.

¹¹ 2. táblázat • *Politikai érdeklődés*

(Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1: egyáltalán nem érdekli a politika – 5: nagyon érdekli a politika)

	1991	1992	1993	1996. október (a politika)*	1996. október (a város politikai eseményei)*
átlagpont	56	45	37	40	47

* Az eredeti skála ebben a felvételben négyfokozatú volt: 1: egyáltalán nem, 4: nagyon.

¹² A kilenc város átlagpontja 1992-ben: az ország helyzetének megítélése 25 pont; a város helyzetének megítélése 39 pont; A tizenhárom vidéki város és Budapest átlagpontja 1995-ben: az ország helyzetének megítélése 18 pont; a város helyzetének megítélése 37 pont. 1996-ban: az ország helyzetének megítélése 24 pont, a város helyzetének megítélése 38 pont.

¹³ „Mennyire elégedett azzal, ahogy az országban mennek a dolgok?” (Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1: nagyon elégedetlen – 5: nagyon elégedett) 1992: 21 pont; 1993: 27 pont; 1994: 29 pont; 1996. október: 20 pont. „Mennyire elégedett azzal, ahogy a városban mennek a dolgok?” (Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1: nagyon elégedetlen – 5: nagyon elégedett) 1992: 38 pont; 1993: 37 pont; 1994: 41 pont; 1996. október: 44 pont.

¹⁴ 3. táblázat • „Mit gondol, az új önkormányzat hivatalba lépésével...”
(A válaszok százalékos megoszlása. Az 1992-ben és 1994-ben készült vizsgálatnál az 1990. évi önkormányzati választáshoz, az 1996. áprilisi adatfelvételnél az 1994. évi önkormányzati választáshoz viszonyítva)

	1992	1994	1996. április
lényeges változás történt a város életében	55	59	32
minden maradt a régi	37	34	56
válaszhiány	8	7	12

¹⁵ Kérdés: „Ha összehasonlítja a helyzetet a négy évvel ezelőttivel, hogyan mennek a dolgok a városban?” A válaszok százalékos megoszlása: jobban: 25 százalék; ugyanúgy: 38 százalék; rosszabbul: 23 százalék.

¹⁶ 4. táblázat • A polgármesteri hivatal működésének megítélése a korábbi tanács-hoz viszonyítva (Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1 sokkal rosszabbul működik – 5 sokkal jobban működik)

	1991	1992	1994	1996 április	1996 október
átlagpont	61	60	55	47	53

¹⁷ 5. táblázat • „Ha a jelenlegi helyzetet összehasonlítja a ... az önkormányzati ügyekben az embereknek mekkora szavuk van?” (Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1 sokkal kisebb – 5 sokkal nagyobb)

	1992*	1994**	1996. április***
átlagpont	61	63	53

* 1990-hez viszonyítva ; ** 1992-hez viszonyítva; *** 1994-hez viszonyítva

¹⁸ 6. táblázat • „Ha a jelenlegi képviselőtestületet összehasonlítja a...”
(Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1: sokkal rosszabbul működik – 5: sokkal jobban működik)

	1994*	1996. április**
átlagpont	51	53

* a korábbi tanács testülethez viszonyítva; ** az 1990–1994 között működő képviselőtestülethez viszonyítva

¹⁹ 7. táblázat • „Ön szerint van-e különbség a polgármesteri hivatal és a város képviselőtestülete között?”
(százalékban)

	1994	1996. április
van + tartalmilag jó indoklás	30	16
van + tartalmilag rossz indoklás	12	7
nincs	14	35
nem tudja	44	42

- ²⁰ A Politikai Tanulmányok Intézetének 1996-os vizsgálatorozatában szereplő tizen négy városban az önkormányzati képviselők átlagos ismertsége 33 százalék volt. 1991-ben a nyíregyháziak 34 százaléka, 1992-ben 17 százaléka, 1994-ben 12 százaléka, 1996 áprilisában 25 százaléka és 1996 októberében 27 százaléka ismerte önkormányzati képviselőjét.
- ²¹ 1996 októberében a helyi lakosság több mint fele ismerte országgyűlési képviselőjét Ajka, Dunaújváros, Jászberény, Kalocsa, Tatabánya, Veszprém és Tiszaújváros városokban. Az alacsony ismeretszint (26–38 százalék) Pécs, Békéscsaba és Kecskemét lakosait jellemezte.
- ²² Nyíregyháza 1990-ben megválasztott két MDF-es országgyűlési képviselőjét, Takács Pétert és Szilassy Gézát 1992-ben a lakosság 25, illetve 15 százaléka ismerte. A két képviselő rokonszenv-indexe 50, illetve 51 pont volt. Az 1994-től képviselő Baja Ferencet mint parlamenti képviselőt 1996 októberében a nyíregyháziak 19 százaléka ismerte (rokonszenv-indexe 63 pont). Az 1995 szeptemberében lemondott jelenlegi polgármester helyett Bányász Jánosné szocialista képviselőt a következő hónapban a lakosság csupán 8 százaléka ismerte (rokonszenv-indexe 70 pont).
- ²³ Az előző ciklusban egyéni körzetben megválasztott Takács Péter történész fontos szerepet játszott a helyi MDF-szervezet megalakításában, majd a Zétényi–Takács néven ismert törvényjavaslat kapcsán szerzett országos hírnevet. A jelenlegi kormánytag, Baja Ferenc 1983–1990 között a Városi Tanács munkatársa, majd elnökhelyettese. 1990-től a Városi Galéria igazgatója, az 1994-es országgyűlési választások idején az MSZP helyettes elnöke. A város közéletétől nem szakadt el, megnyitók és avatások gyakori vendége, és rendszeresen tart képviselői fogadóórákat is.
- ²⁴ 8. táblázat • „Mennyire érdeklik Önt a...”
(Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1: egyáltalán nem érdekli – 4: nagyon érdekli)

	a politika	a város politikai eseményei
átlagpont	40	47

- ²⁵ A Politikai Tanulmányok Intézete koordinálta 1995-ös városvizsgálatban a polgármesterek átlagos ismertsége 91 százalék, a rokonszenvpont átlaguk 64 volt. Az 1996 októberben tizenhárom vidéki városban és Budapesten megismételt adatfelvételek során a polgármesterek ismertsége szintén 91 százalék volt, a rokonszenvpont átlag valamelyest nőtt (69 pont). A polgármesterek is szerepelnek abban a helyi elit-vizsgálatban, amelyet az MTA Politikatudományi Intézete végez a (New Democracy and Local Governance) nemzetközi projekt részeként. A kutatás többek között a helyi vezetők értékrendjét, politikai nézetét és a lakossági participációhoz való viszonyát vizsgálta. Az 1992-ben lebonyolított magyarországi felvétel során a magyar városhálózatot megyék és településnagyság szerint reprezentáló 28 település és két budapesti kerület mindegyikében 15–15 helyi vezetővel készült kérdőíves interjúk elemzése több publikációban is olvasható, az 1996 tavaszán történt újabb adatfelvétel feldolgozása folyamatban van (Szógyi 1993; Táll 1994; 1995).

- ²⁶ 9. táblázat • A nyíregyházi polgármesterek ismertsége és népszerűsége

R: rokonszenv* / I: ismertség**	1991		1992		1994		1996. április–1996. október			
	R	I	R	I	R	I	R	I	R	I
Mádi Zoltán	80	74	68	80	59	89	–	–	–	–
Csabai Lászlóné	–	–	–	–	–	–	60	87	61	83

* százfokozatú skála; ** százalékban

- ²⁷ A jelenlegi polgármester, Csabai Lászlóné (1947-ben született; tartósítóiipari mérnök; MSZMP-majd MSZP-tag), 1986-tól a Városi Tanács elnöke, 1990-1994 között a Start Vállalat marketing főosztályvezetője, 1990-1994 között önkormányzati, majd 1994-től 1995 szeptemberéig az MSZP parlamenti képviselője. Az 1990-1994 közötti nyíregyházi polgármester, Mádi Zoltán (1961-ben született; közgazdász; pártonkívüli) megválasztása előtt a Móricz Zsigmond Színház gazdasági igazgatója, jelenleg a CIB Bank területi igazgatója.
- ²⁸ Az 1996 áprilisi adatfelvétel során mért viszonylag magas rokonszenv-mutató azért meglepő, mert a helyi tömegkommunikációs eszközök kiemelten foglalkoztak az 1996. március elején kirobbant átmeneti önkormányzati krízissel. A polgármester bejelentésének – nem kíván együtt dolgozni a Hivatal jegyzőjével – hatására a „megtámadott” jegyző rokonszenv-mutatója jelentősen megnőtt, míg a polgármester indexe nem csökkent. (A mindig is népszerű – 1985-től VB-titkár, majd 1990-től jegyző – Fazekas János rokonszenv-indexe 1994-ben 58 pont, 1996 áprilisában 74 pont volt.)
- ²⁹ 11. táblázat • „A város életének alakulásában mekkora szerepe van a...” (Százfokozatú skála, az eredeti skála értékei: 1: nagyon kicsi szerepe van – 5: nagyon nagy szerepe van)

	1992	1994	1995-ös PTIA vizsgálatok átlaga	1996. április	1996. október
a polgármesternek	84	81	83	83	90
a képviselőtestületnek	82	88	77	85	88
a polgármesteri hivatal vezetésének	–	77	63	87	–
a helyi pártoknak	–	75	53	72	71
a kormánynak	58	64	61	51	64
a parlamentnek	51	53	58	47	60
az egyházaknak	44	–	41	–	48
a helyi társadalmi csoportoknak	40	–	–	–	–
a lakosságnak	–	43	40	52	45

12. táblázat • „Kinek van a legnagyobb szerepe abban, hogy miként alakul a város helyzete?” (százalékban)

	1992	1994	1996. április
a polgármesternek	41	22	23
a képviselőtestületnek	29	34	16
a polgármesteri hivatal vezetésének	–	22	37
a helyi pártoknak	–	2	2
a kormánynak	15	11	3
a parlamentnek	7	0	1
az egyházaknak	0	–	–
a helyi társadalmi csoportoknak	0	–	–
a lakosságnak	–	2	5
nem tudja	6	6	–

HIVATKOZÁSOK

- Bánlaky Pál 1989. *Értelemiség egy kisvárosban*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Boukhalov, O.–S. Ivannikov 1995. Ukrainian Local Politics After Independence. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, July
- Bóhm Antal (szerk.) 1983–1989. *Helyi társadalom I–VI*. Budapest: Társadalomtudományi Intézet
- Bóhm Antal (szerk.) 1988. *Lehet-e közélet a lakóhelyen? A helyi társadalom önkormányzati esélyei*. Budapest: Kossuth Kiadó
- Bóhm Antal 1995. Local Politics in Border Regions in Central Europe. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, July
- Bóhm Antal–Szőgyi Lenke–Szipirulisz Ildikó 1992. Rákosmente lakóinak szociális helyzete, állampolgári közérzete. *TÉT*, 3–4.
- Bóhm Antal–Szőgyi Lenke–Táll Éva 1993. A lakosság részvételének változásai Szabolcs-Szatmár-Bereg megye három településén. *Alföldi Társadalom*, IV.
- Cserenyák László–Mező András (szerk.) 1987. *Nyíregyháza története*. Nyíregyháza
- F. Kovács Erzsébet 1991. *Városok sokváltozós térben*. Budapest: Vita Kiadó
- Fábián Gergely 1995. A hetedik krajcár. *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szemle*, 4.
- Ferencz Zoltán–Kiss József 1996a A „köz” véleménye tíz városban. In: *Aréna és otthon*. Budapest: Politikai Tanulmányok Intézete Alapítvány
- 1996b Önkormányzatok a Mérleg jegyében: volt és lesz jobb!? *4x4 Szabad Demokrata Tájékoztató*, november 14.
- Greven, Michael T. 1995. A demokrácia és az intézmények. *Politikatudományi Szemle*, 1.
- Hajnal Béla 1993. Felzárkózás vagy leszakadás. *Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szemle*, 2.
- Körösenyi András 1996. Demokrácia és patronázs. *Politikatudományi Szemle*, 4.
- Kukorelli István 1995. Önkormányzati választások –1994. december 11. In: *Magyarország politikai évkönyve 1995*. (szerk.: Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László) Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány
- Schlett István 1992. A politikai szocializáció történeti dimenziói. In.: *Allam és polgár* (szerk.: Csepeli György, Kéri László, Stumpf István) Budapest: MTA PTI–Magyarországi Politikai Képzési Központ
- Szabó Ildikó 1990. *Az ember államosítása*. Budapest: Tekintet Könyvek
- Szoboszlai György 1992. Az 1990. évi önkormányzati választások politikuma. Változások a politikai erőviszonyokban. In.: *Önkormányzati választások 1990*. (szerk.: Bóhm Antal és Szoboszlai György) MTA PTI
- Szőgyi Lenke 1994. Demokrácia-értelmezések a helyi vezetők körében. In.: *Törésvonalak és értékvalasztások*. Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete
- Táll Éva (szerk.) 1993. *Változások a helyi hatalom csúcán*. MTA PTI
- Táll Éva 1994. A helyi vezetők értékrendje. In: *Törésvonalak és értékvalasztások*. Budapest: MTA PTI
- Táll Éva (szerk.) 1995. *Polgármesterek túl az eufórián*. MTA PTI
- Tapolczai Zoltán (szerk.) 1994. *Nyíregyháza 1990–1994. A nyitott város. Az önkormányzat négy évének közéleti és szakmai értékelése*. Nyíregyháza
- Závecz Tibor 1995. Pártok, választások, közvélemény-kutatás – 1994. In: *Magyarország politikai évkönyve 1995*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány